

Ս Ի Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՋՐՆԻՆ, ԲԵՆԵՍԻՐԵԿԵՆ, ԳՐԵԳԻՏԵԿԵՆ

ԵՒ ԳԵՂԱՔԵԿԵՆ

ԸՌԱՋԻՆ ՏԵՐԻ

ՅԵՐՈՒՍԵԼԻՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ԶԱԿՈՎԱԲԵԱՆՅ

1866

THE
LIBRARY OF THE
UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.

1911

1911

THE
LIBRARY OF THE
UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՌԳԵՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 6.

ՀՐԶԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

1 ՅՈՒՆԻՍ 1866

ԿՐՕՆԱԿԱՆՔ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀՈԳԻՈՅՆ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆՆ

ՈՒ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ. — ՄԱԴՈՒԿԵՑԻՔ

(Հարադարութիւնս տես թիւ 4. երես 49.)

Որովհետեւ մարդս իբր մտաւորաւ կան երարոյական էակ՝ երթալոյ է կըրօնի, և կրօնը ժամանակաւորէ դուրս յաւիտենականութեան մի հետ աւելնչութիւն կ'երթողրէ. ապա ուրեմն ունի մարդս իրեն վախճան մի առ որ սահմանեալ է իւր Ստեղծողէն. և այս վախճանս կը բովանդակի եկեղեցւոյ վարդապետութեան սախաբերուն մէջ. «Ղանաչել, սիրել, ու ծառայել Լստուծոյ ներկայ աշխարհիս մէջ, եւ ժառանգել անոր փառքը հանդերձեալին մէջ»։ Ղանաչել, սիրել ու պաշտելն զԼստուած ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ իւր հոգւոյն

ու մտայ կարողութիւնները ի բարին գործածել, բարիք գործել, առաքինութեան միջոցով երջանկութեան հասնիլ. այս է աւասիկ մարդոյս իսկական վախճանը։

Իսկ կը տեսնեմք որ այս աշխարհիս մէջ երջանկութիւնը առաքինութեան հետ չընկերանար. միշտ, ինչպէս ամեն մարդոց յայտնի է. մէկ մ'ալ որ ընկերանալու եւս ըլլայ, առաքինութիւնը իւր արժէքը քիչ մի կը կորսունցընէ. վասն զի այն ժամանակ առեւտրոյ նման բան մի եղած կ'ըլլար, այսինքն եթէ ամեն մէկ առաքինական գործք ժամանակաւոր

հատուցում ընդունէր. և յայնժամ
առաքինութիւնը գերբնական իր մի
շունենալով իւր մէջը, գերբնական
հատուցում ալ ընդունելու արժա-
նաւոր չէր ըլլար: Այս ուրեմն ու-
րիշ կեանք մի պէտք է որ զբարոյա-
կան օրէնքը վաւերացնէ (1). Բայց
այս բանիս համար ալ պէտք է որ
մարդոյն հոգին անմահ ըլլայ: Եւ մեր
ալ խնդիրն ու խօսքերնուս նպատա-
կը այս է:

Աւերորդ է մէջ բերել հոս հոգ-
ւոյն էութիւն և ոչ պատահումն ըլ-
լալը, վասն զի հոգւոյ ապականու-
թիւն դաւանող հակառակօրդք գէթ
կը ճանչեն անոր էութիւնը, թէ պէտ
և ջանան իմաստակորէն տրամաբա-
նել թէ հոգին ալ մարմնոյ էութեան
պէս աճեցական է: Այս իրենց քը-
մաղարդ վարդապետութիւնը ինչնը-
պատակի ծառայելը գիտեմք: Բայց
մենք զանկիայ թողումք որ իւրաքան-
չիւր ընթերցողք ինքնին մակաբերեն,
մենք դառնալք հաստատելու հոգ-
ւոյն անմահ անապական և ոչ մահկա-
նացու ու ապականացու ըլլալը:

Տիրատուր վարդապետն Հայոց
իւր մէկ գեղեցիկ քարոզին մէջ Ա-
րիստոտէլէ սահմաններէն անցնելով
այսպէս կը հաստատէ հոգւոյ անմա-
հութիւնը. «Հոգին ինքնիրեն շար-
ժող է, և ինչ որ ինքնիրեն կը շար-
ժի, միշտ կը շարժի, և ինչ որ միշտ
կը շարժի, անմահ է Գ. ու կը յաւե-
լու երկրորդ կերպով հաստատել.
«Եթէ հոգին՝ մարմնոյն ապականու-
թեանը հետ ապականելու ըլլար,

պէտք էր որ անոր նման ինքն ալ տը-
կար ըլլար ու կտորներու բաժնուէր.
և որովհետեւ այս չէ, յայտ է թէ
սուտ են անոնք որ կ'ըսեն թէ հոգին
ապականացու է. և կամ թէ մարմ-
նոյն հետ մէկտեղ կը մեռնի (1):

Բայց որովհետեւ մեր հակառա-
կօրդք այդքանով չեն բաւականանար,
և աւելի հզօր ու իմաստասիրական
փաստեր կը պահանջեն, սկսինք ու-
րեմն մենք ալ հաստատել հոս եօթն
կերպ ապացոյցերով ըստ տրամաբա-
նիյ՝ հոգւոյն անմահութեան կարե-
ւի և հարկաւոր ըլլալը: Այս վարդա-
պետութիւնն ողջխափ ժիւլիստփայու-
թեան մէջ այնքան կարեւորութիւն
գտած է, որքան որ ունի Աստուծոյ
դոյութիւնը:

Ա. Ցոյց: Հոգին է անմահ, և ա-
սիկայ վերը քիչ շատ ցըցուցինք.
արդ, սրբող ու հոգեկան դոյացու-
թիւն մի, այսինքն՝ այնպիսի դոյա-
ցութիւն մի որ բոլորովին հեռի է
մասուէններէ, բնականապէս անա-
պական է կամ անմահ. վասն զի մահն
ուրիշ բան չէ՝ Բայց լուծումն մա-
սանց: Ուրեմն հոգին չկրնար մեռ-
նիլ: Բայց որովհետեւ մեր հոգին՝
իւր էութեանը նկատմամբ կրնար
թէ ըլլալ և թէ չըլլալ, չկրնար ան-
մահութիւն վայելել, եթէ իւր ա-
մենակարող Ստեղծողը չկամենայ որ
իւր տուած էութիւնը յաւիտեան
շարունակէ նա. ուստի յայտնի է որ
մեր այս ցոյցը միայն անոր կարելիու-

(1) Վրդէու լու իմացած կը նմանի այն ճշմար-
տութիւնը. երբ կ'ընէ թէ վրժիճիկը ու վարձա-
հատոցը Աստուած մի չճանչըլը, ճշմարտապէս անաս-
ուած ըլլալ բռնէ: «Méconnaître un Dieu ven-
geur et rémunérateur, c'est être véritablement
athée»

(1) «Հոգի ինքնաշարժ է, ինքնաշարժն մշտա-
շարժ է, մշտաշարժն անմահ է: Եթէ ապականէր
(հոգին) ընդ ապականութեան մարմնոյն, և կամ մե-
ռանէր ընդ մահու մարմնոյն, արժանի է տկարու-
թեան մարմնոյն հասանել և կամ հատումն, և ինքն
տկարանայր և հատանէր: Եւ իբր այս ոչ է, յայտ է
թէ սուտ էն ասողքն ապականացու զգի, և կամ
մահկանացու ընդ մարմնոյն»:

իւնը կը հաստատէ : Անցնինք երկ-
րորդին :

Բ. Յոյ : Նոյն իսկ ամբարիշտ մար-
դիկ անգամ կը խոստովանին թէ ,
սոյն վարդապետութեան հաւատալը
ընդհանուր է : « Անկարելի է , կ'ը-
սեն անոնք , սոյնպիսի ժողովուրդներ
գտնել , որոնք հասարակ կարծեաց
համեմատ տեսակ մի անմահութիւն
չտան մեր հոգւոյ : Հոգւոյն անմա-
հութեան վարդապետութեանը պէս
հասարակ եղած բան չկայ աշխար-
հիս մէջ , և ոչ ալ այնքան տարածեալ
հաւատք մի՛ ինչպէս է հանդերձեալ
կենաց սպասելը . այս կանխակալ
կարծեաց վերայ հիմնուած են բոլոր
կրօնական ու քաղաքական դրութիւ-
ները Պրէնկպրոգ թէպէտ և
այս վարդապետութեան թշնամի է ,
կը խոստովանի թէ սոյն կարծիքը մեր
պատմական ծանօթութիւններէն ա-
ւելի հին է : . . . վայրենի աղղաց մօտ
անգամ , որոնք հասարակաց պաշտա-
մունքներու և ոչ հետքն ունէին , սա-
կայն հոգւոյ անմահութե վարդապե-
տութեան իրենց մէջ ըլլալուն նշան-
ներ ու ցոյցեր գտնուեցան » : Արդ ,
ուրիշ կենաց վերոյ եղած սոյն ընդ-
հանուր հաւատքը , զոր անհաւատ
մարդիկն անգամ կը հաստատեն , նա-
խապաշարեալ կարծիքներու արդ-
իւնք չկրնար ըլլալ , և ոչ կիրքերու՝
զորոնք սանձողն ինքն է . ուրեմն ճշշ
մարտութեան վերայ հիմնեալ կար-
ծիք է :

Գ. Յոյ : Ամեն մարդ կը ճանչնայ
որ հոգին բնականապէս երջանկու-
թեան մի կը բաղձայ , որոյ տեսողու-
թիւնը մահուանէն ալ անդին է և
անսահման երանութիւն մի է : Արդ ,
այս բնածին բաղձանքը յ'ստուծոյ
կու գայ մեզ որ չկրնար երբէք զմեզ
խաբել : Ուրեմն հոգին անմահ է :

Մտիկ ընենք հոս Ռանինի որդւոյն
ըսածը : (1)

« Տագոհ է իմ հոգիս բոլոր կու-
րբստական բարիքներէն : Դուն Ասա-
ուած իմ հոգի , իմ միակ յոյս դու
ես : Եթէ վայրկեանական հեշտութիւ-
ներով պիտի բաւականանամ , պէտք
էր որ զիս ասանկ չնչին բանի մի հա-
մար ոչնչութենէ ի գոյութիւն կոչե-
իր : Եւ եթէ անմահ փառքի մի ըս-
պասելու անօգուտ է , պէտք էր որ
անկէ ի զատ ուրիշ բան չսիրող սիրտ
մի տայիր ինձ : Ի՞նչ կ'ըսեմ . ամեն
բանի մէջ ազատ , ու ամեն ուզածս
կ'ընեմ , բայց երջանիկ ըլլալու ալ իմ
կամքէս կտրեալ է : Կ'զգամ ես որ
ազատ չեմ երջանիկ ըլլալ ուզելու
համար . իմ սիրտս այն ժամանակ իւր
հաւասարակշիռքը կը կորսուցնէ ,
և երջանկութեան բաղձալով՝ փա-
ռասիրութեանս մէջ ստիպում մի
կ'ունենամ : Բարեք , մարդս մի թէ
բարի տիրոջ մի ձեռագործը չէ : Եւ
եթէ երջանիկ ըլլալ կ'ուզէ , ապա
ուրեմն երջանիկ ըլլալու համար ըս-
տեղծուած է » :

Բայց անդիէն Վոլդէռ առարկու-
թիւն կ'ընէ մեզ ըսելով . « Եթէ հո-
գին անմահ է , անմահութեան բաղ-
ձալուն համար , նմանապէս մարդս
պէտք է փարթամ ալ ըլլայ՝ փարթա-

(1) De tout bien qui périt mon âme est mécontente.
Grand Dieu, c'est donc à toi de replir mon attente:
Si je dois me borner aux plaisirs d'un instant,
Fallait-il pour si peu m'appeler du néant?
Et, si j'attends en vain une gloire immortelle,
Fallait-il me donner un cœur qui n'aimât qu'elle!
Que dis-je? libre en tout, je fais ee que je veux;
Mais dépend-il de moi de vouloir être heureux?
Pour le vouloir je sens que je ne suis pas libre:
C'est alors qu'en mon cœur il n'est plus d'équilibre,
Et qu'aspirant toujours à la félicité,
Dans mon ambition je suis nécessité.
Quoi! l'homme n'est-il pas l'ouvrage d'un bon maître!
Puisqu'il veut être heureux, il est donc fait pour l'être.
RASINE LE FILS.

մութեան ցանկալուն համար . արդ , այս ետքի նախադասութիւնս սխալ է : ուրեմն սխալ է նաև առաջինը :

Կը պատասխանեմ . թիւր է այս կերպով հակառակորդին դարձնել մէջ բերուած սպառնացական նախադասութիւն մի , ինչպէս նոյն հեղինակին բոլոր արամախահութիւնները այսպէս թիւր ու սխալ են և ոչ ուղիղ : Եթէ փարթամ ըլլալու բողձանք ըսելով՝ արծաթոյ ու ոսկւոյ մեծաքանակ գումարներ պիտի խմանամք , ատիկոյ ամենեւին անյաղթելի բաղձանք և մեզ համար կարեւոր պէտք մի չէ , ինչպէս որ է մշտնջենապէս ապրիլը , յաւիտեան երջանիկ ըլլալը . և չատե՛րը կան որ չափաւոր , համեստ ու խաղաղ կոյցութեան ու ինչքով բաւական եղած են , առանց աւելին խնդրելու : Իսկ եթէ փարթամ ըլլալու բաղձանքը ըստ ինքեան հանդիստ ու հեշտ ըլլալ կը նշանակէ , այն ժամանակ երջանկութեան անյաղթելի բաղձանաց հետ կը նոյնանայ . բաղձանք մի որ թէ ներկոյ կենաց և թէ ուրիշ աւելի երջանիկ կենաց մէջ պէտք է կատարուի :

Դ. Յոյ : Իսկ եթէ Նստուած գերապէս արդար է , գերապէս արդար եղող էակ մի կը պարտաւորի իւրաքանչիւր մարդոյ գործոյը համեմատ հատուցանել . արդ այս հատուցմունքը ներկոյ կենաց մէջ արդարապէս չէ , վասն զի շատ անգամ ամբարիշտ անօրէն մարդը մինչեւ մեռնիլը բարեյաջողութեան մէջ կ'ըլլայ , իսկ արդար ու բարի մարդը խեղճութեան և վշտաց մէջ կ'աւանդէ իւր հոգին . կը տեսնեմք որ Նստուած ոչ մին կը պատժէ և ոչ միւսը կը վարձատրէ այս աշխարհիս մէջ . ուրեմն ուրիշ ժամանակ պիտի ընէ . ապա ուրեմն եղած պիտի ըլլայ ուրիշ կեանք մի ,

որ ներկոյ աշխարհիս անկարգութիւններուն տեղ արդարապէս ինքը լեցնէ : Իսկ այս ըսած կեանքս ալ ուրիշ կերպ կարելի չէ որ լինի . բոլոր եթէ մարդկային անձին գերեզմանէն անդին դեռ յարատեւելով : Ուրեմն հոգին անմահ է : « Երկրիս վերայ , կ'ըսէ Սասնիկ որդին , յիշուի կը տեսնեմ որ առաքինութիւնը թշուառութեան մէջ կը հեծէ ու մոլութիւնը պատուով կը փառաւորի . բոլոր աչուքներս դէպ ի այն գերագոյն Տէրը վերցնելով , նոյն իսկ անկարգութեանց մէջ կը տեսնեմ ու կը ճանչեմ զինքը : Թէ որ հիմայ կը լուէ , որ մի պիտի հատուցանէ : Կ'ուղէ Նստուած որ մարդս աւելի երջանիկ բը նակարանի մի յոյս ունենայ : Եւ , այն արդար ու անաչառ Եսկը ինչպէս իւր բարութիւնը , նմանապէս և իւր բարկութիւնը ուրիշ ժամանակի համար պահած է » (1) :

Ե. Յոյ : Հոգւոյ անմահութիւնը Նստուծոյ բարութեանը մեծ ապացոյց մի կը համարուի . վասն զի անոր անհուն բարութիւնը չպիտի կարենար իրաց այնպիսի կարգ մի հաստատել , յորում առաքինի մարդոց չըլլալը ըլլալէն աւելի տրժէր . արդ , եթէ ուրիշ կեանք մի եւս չըլլար , յորում Նստուած առաքինութիւնը վարձատրէր ու մոլութիւնը պատժէր , աւելի լաւ պիտի ըլլար առաքինի մարդոց որ երբեք չառեղձուէին , քան թէ ստեղծուելով՝ վիշտ ու տառապանք կրէին երկրիս վերայ :

(1) Sur la terre, il est vrai, je vois dans le malheur La vertu gémissante, et le vice en honneur; Mais j'élève mes yeux vers le Maître suprême, Et je le reconnais dans ce désordre même: S'il le permet, il doit le réparer un jour: Dieu veut que l'homme espère un plus heureux séjour. Oui, pour un autre temps, l'Être juste et sévère Ainsi que sa bonté réserve sa colère.

Ուրեմն Աստուծոյ բարութիւնը մեծ ապացոյց է հոգւոյ անմահութեանը :

Զ. Ցոյց : Հոգւոյն մարմնէն ետքը գեռ ապրելուն ապացոյց կը համարի նաեւ Աստուծոյ իմաստութիւնը : Արքանանմիտ կը համարուէր այն օրէնսդիրը, եթէ մի և նոյն աչքով նկատելու ըլլար իւր գրած օրէնքները բռնողին ու չբռնողին : Այսպէս պիտի ըլլար և Աստուծոյ նկատմամբ եթէ այս կեանքէս յետոյ՝ օրինադաճները վարձատրելու եւ օրինազանցները պատժելու համար ուրիշ կեանք մի չսահմանէր . վասն զի այս աշխարհիս մէջ Աստուծոյ օրէնքները պահող մարդիկ խիտ շատ անգամ առանց աւերակալութե մի կ'ապրին, ուր՝ ընդհակառակն ալ օրինազանցք վախճալու բան մի չեն ունենար : Վարձեալ, եթէ Աստուած քնքշելու ըլլար հոգին, յանցանքին աւելի մեծ առաքելից տուած կ'ըլլար . վասն զի չաբազորմ մարդիկ կը սոսկան անմահութենէն, որուն առաքելիք սաստիկ կարօտիւ կը ցանկան : Այս ուրեմն աստուածային իմաստութիւնը կը պահանջէ որ մեր հոգին անմահ մնայ զինի մահուան մարմնոյն :

Է. Ցոյց : Աշխարհութիւնը ճանչնալու համար մեր ունեցած փափաքը կը ցուցնէ որ հոգին չմեռնիր մարմնոյն հետ : Աշխարհութիւնը, կ'ըսէ փիլիսոփային մէկը, որ մտացայնքան թանկագին ու պատուական է, որչափ սիրելի պէտք է ըլլայ նաեւ իմ սրտիս : Եւ անոր հասնելու համար որքան ալ սաստիկ ջանքեր կրելու ըլլամ, ներքին միջթարութիւն և ուրախութիւն մի կ'ըզգամ իմ հետաքստութեանցս մէջ, որով ժամերը ինձ վայրկեան կը թուին : Ամեն ճշմարտութիւն ենթակայ է իմ բաղձանացս, և կատարեալ ու յաւիտե

նական ծանօթութիւն մի ստանալուս կը հառաչեմ փղծկելով : Ինչո՞ք ո՞րքան ալ պղտիկ բաներ են իմ ճանչըցածներս, և անոնք ալ անկատար կերպիւ : Շատ անգամ մէկ ծանօթութիւնը ուրիշ մէկ ծանօթութիւն մի մաքիս առջեւէն կորսնցնելու տայ . . . : Կը խաբուիմ արգեօք երբ ճշմարտութեան այս անյոգ բաղձանքը Աստուծոյ անհուն իմաստութեանը մէկ տպաւորութիւնը համարելու ըլլամ : Եւ այս աստուածային ազգիւրէն չէ՞ որ յայտնապէս մեր ծանօթութիւնները կը ծագին : Այն չէ՞ որ իւր վերայ ի սրտէ մեզ բաղձանք կրել տալու համար, մեր մտաց լուսոյ սահմանաւոր ու տկար ըլլալը սատիկ կ'զգացնէ : Կրնամ ուրեմն հաւատալ որ աստուածային իմաստութիւնը, որուն կարենալ նկատելու համար այսքան կ'ոյրիմ կը տոչորիմ ցանկութեամբ, մշտնջենապէս մեր ժէղիս իւրմէն ընդգէմ իմ բաղձանացս զոր ինքը տուած է . . . :

Ընթերցող. Կը հարցնեն մեզ անհաւատք, թէ հոգւոյ անմահութիւնը ընդունելու ալ ըլլա՞նք, ինչպէս ընդունինք որ չարերը յաւիտենապէս պիտի պատժուին առանց համեմատութեան յանցանաց ու պատժոց :

Պատասխան. Յանցանքի մի պատիժը չափազանց ըլլալը ապացուցանելու համար, կ'ըսէ Պերժիէ, պէտք է բուրանոր գէշութիւնը ճանչնալ թէ ո՞րքան մեծ թշնամանք են անոնք Աստուծոյ մեծ վայելչութեանը, և իմանալ այն յանցանքին չափազանց մեծութիւնը . չէ նէ՞ անկարելի է աւոր և իւր պատժոյն մէջ եղած համեմատութեան եւ անհամեմատութեան վերայ դատաստան ընել : Արդ, յանցանքին բոլոր գէշութիւնը ու մեծութիւնը ճանչնալու համար,

պէտք է անոր՝ աստուածային սրբութեան որքան հակառակ ըլլալը յայտնապէս տեսնել. և գիտնալ թէ անկէ խոյս տալու և կամ զանոնք քաւելու համար որքան միջոցներ, օգնութիւններ, շնորհքներ և մտաց լոյս ընդունած է մարդս. գիտնալ այն շնորհքներուն արժէքը, գիտնալ յանցանքին մէջ եղած ապերախութիւնը, կամակորուծութիւնը և լքառածոյ օրինաց արհամարհութիւնը : Եւ առիկայ յայտնի է որ մարդս չկրնար ուրոշել. ազա ուրեմն, թէպէտ և պատիժը յաւիտենական եւ յանցանքը անցաւոր եղած ըլլայ, չկրնար ըստուիլ թէ պատիժը յանցանքէն խիստ մեծ է : Ասալ կայ որ, պատժոյ յաւիտենականութիւնը մարդոյս մտաց՝ վարձուց յաւիտենականութենէն աւելի շնորհակիր. վասն զի որչափ որ մոլութիւնը պատժոյ՝ նոյն չափով եւ ոչ աւելի՝ առաքինութիւնն ալ վարձուց արժանանալու զօրութիւն ունի : Արեւապէս փիլիսոփայութեանը պատժոց յաւիտենականութիւնը բընութեան զօրութեամբը միայն ապացուցանելու համար չսկսէ :

ՀԵՂԻԱՍՏԱՆԻ ՃԵՐՄԱՆ ՓԻՂԸ

Փղապաշտութեան ծագումը. — Ճերմակ Գիլ
 Դնապաշտութեան հայր. — Արամայի անունը :

(Կտորդ տես թիւ 5. երես 75 :)

Արաքսայի կերպարանօք հանդարտ, անոյշ ու գրաւիչ լեզուով մի և նմանը չունեցող ճարտարախօս անձ մի էր. բանասերիւ ու խորհրդաւ ու վերջին աստիճանի ճարտիկ. անվախ ու համարձակ ու ամեն բանի հնարքը գտնող ու ամեն վտանգաւոր ու դժ-

ուարին գործքերուն տակէն ելնող : Չորս կայսերաց հետ մտերմացած էր քառասուն տարիէն աւելի տեւելով, որոնց փառասէր ու դիւրահաւան բընաւորութիւնը մօրութիւն համբել տուած էր իրեն, և դիմացին նշտելով պաղարիւն կերպով այնպիսի անհաւատալի բաներ կը պատմէր անոնց, որոնք միամտաբար մօտիկ ընելով կ'արմնային կը մնային : Այն օրինակ չողորթօրութիւններով ու վարպետութիւններով շնորհք գտած էր անոնց առջեւ : Այս կէս եւրոպային այնպէս շտապելով մի կ'երթար դիմացին երեսն ի վայր կը չոքէր, անոնց մեծութիւնը, փառաւորութիւնն ու առատածեռնութիւնը այնպիսի գովասանական, անկեղծ ու բնական իմաստներով մինչեւ երկինք կը բարձրացընէր, եւ ամեն մէկ պակասութիւն գործելուն՝ իւր տիրոջը հրամանները չկրնալ ի գործ դնելուն և անոր բարկութեանը արժանի ըլլալուն վերայ այնպէս սրտակոտոր ու ամօթապարտ կը ցուցընէր զինքը, որ վերջապէս թագաւորը անոր յանցանքը կը ներէր : Հազիւ թէ խելքը գլուխը բերելու համար փորձ մի կ'ըլլար իրեն այս գէպքերը, նայիս առջուանէն աւելի կը սկսէր նորէն իւր սատանութիւնները բանեցընելու :

Ինչպէս վերագոյն ըսինք, Արաքսայի ալ ճերմակ փղի համար ըլլալը ժողովրդին կանչուեցաւ : Երբ իմացաւ խորհուրդին նպատակը, իմացուց անոնց թէ Աւալմէնի (1) մէջ բընակող իւր թղթակիցներէն մէկը, այն օրերը դրած է իւրեան չափաւ հաս ճերմակ փղի մը հոն գտնուիլը, զոր սուղ քնով ծախելու համար միտ-

(1) Աւալմէնը Դենատերիմի երեւելի մէկ քաղաքն է : Անգղիական երկրին մէջ Փեկուի ու Սիւմի կից :

քը դրած է եղեր դէպ ի Պանքուշ խրկել: Լսենախոսն իւր խօսքը վերջացրնելով առաջարկեց ժողովքին որ ըսած ճերմակ փիղը երթայ գնէ:

Չեմ կարեր ըզուով պատմել թէ այս անակնկալ լուրը թէ ժողովքին և թէ առաւելագոյն թագաւորին վերայ ինչ արդիւնաւոր ազդեցութիւն ըրաւ: Եւս երկնաւոր միջնորդութեան առհաստաչեայն Սիամի աւերութենէն խլելու Իրմանիայի պարգեւելը պղտօ՞ գործ մի է, և անկէ աւելի բարեպաշտական գործ ինչ կրնայ ըլլալ: Թէպէտ եկամտից պաշտօնեայն այս տեսակ գործողութեան մի համար գնալիք ծախուց մասին քանի մի առարկութիւններ ըրաւ, սակայն Դաթանա — Տաւհ — Բէնկը, Դսայիա — Տաւհ (1) ու անոնց նայելով շատ Դսայիաներ ալ սկսան Սագ — Բալտերի առաջարկութիւնը պաշտպանել: Չերկնցնեմ, յանձնեցին իւրեան գործքին ձեռք զարնել ու պատրաստուիլ, այնպէս յաջողութեք որ ճամբայ չելած 100,000 բուփի կամ 250,000 ֆրանք տրուեցաւ իրեն, որ բարի վախճանաւ մի գործքը պլասակելու աշխատի:

Երբեք ամսէն յետոյ Ռանկունէն գրելով կ'իմացընէր թէ Սաւլէն մեկնելու համար նաւ մոնելու վերայ է. և թէ Ս'հէնկ Ս'հէնկի կատարեալ առողջութեք համար խիստ գոհացուցիչ լուրեր ընդունած է: Երբ ամսէն յետոյ կը գրէր Սաւլէն, թէ իւր ակնկալութենէն աւելի գործքը յաջողութեան մէջ է. փիղը ծախու առած է, և թէ Ռանկուն գալու համար բնաւ արգելք մի

չկայ իրեն: Չորս ամսէն ետքը Սանկհուէ — Ս'հէնկուի առաջին պաշտօնեայն Կալկաթայէն դուռած նամակէ կ'իմանայր թէ փիղը բերող նաւը սոսկալի փոթորիկ հանդիպելով Սաւլէնի ու Ռանկունի մէջտեղը, Պենկալայի եղերքները դէպ ի Ելուկիի դետաբերանը նետուեր է: Նամակին մէջ այսպէս գրուած էր. «Թէպէտ Նորին Բարձրութիւնը այս դժբաղդ դէպքէս քիչ մի անհանգստութիւն կրեց, բայց իւր առողջութեանը չը վնասեց...: Տասն եւ հինգ օրի չափ հանգստութիւն պիտի տրուի Ս'հէնկ Ս'հէնկին, յետոյ մեծ կակ նաւ մի պիտի վարձուի որ մէջը լաւ հանգստանայ: Բայց... ստակը հատած էր, և անհնարին էր իրեն Կալկաթայէն մեկնիլ, մինչեւ որ Նորին Շնորհափայլ Ս'հափառութիւնը ետ դառնալու համար պէտք եղած ծախքը չը հոգայ...»:

Հինգ ամսէն յետոյ կայսրը նամակ մի ընկալաւ, որով կ'իմացընէր Կալկաթայի սեղանաւորի միջոցաւ երկրորդ դուռար մի կայսեր կողմէն ընդունիլը. և որքան որ, կ'ըսէր, փոխանակագրէն մեծ վնաս կրած էր և յանձնարարութեք վարձք (1) հատուցած եւայլն եւայլն, այսու ամենայնիւ իւր գործքը յաջող կ'երթար, որովհետեւ կը յուսար թէ Ն. Բարձրութիւնը (փիղը) քիչ օրէն կարող պիտի ըլլար Իրմանի կայսերութեան հողին վերայ յաղթական հանդիսիւ մի ոտք կոխելու:

Ս'էց ամսէն ետքը, — տրոմալի օր — արքունիքը մեծ սոյ մէջ ինկաւ...: Նախանձութենէ՞ մի ըսեմ՝ թէ երկիւղէ շարժեալ Նիգդիտիք Թունաւորեր էին զՆորին Բարձրութիւնը,

(1) Դաթանա-Տաւհ-Բէնկը Պաւստալիանայ գլխաւոր կրօնապետն է, Դսայիա-Տաւհը գաւառական առաջնորդ. իսկ Դսայիա՝ վանքի մի մեծաւորին կ'ըսուի:

(1) Commission de banque,

պատճառ բռնելով թէ Բիրմանիայի հողին վերայ ուր կոխելուն անմիջապէս իրենց հնդկային իշխանութիւնը պիտի կործանի . վասն զի մարդաբնութիւն մի կար թէ Վալաները⁽¹⁾ ասիական ցամաք երկրէն դուրս վաւերանալու պատիւը Բիրմաններուն պահուած է :

Տասն ամէն ետքը Սագ—Վալ տէր կայսեր ծունկունները ինկած խղճալի ազերսանքով ծախտան աթոռին աստիճաններուն վերայ կը զարնէր վերջին խոնարհութեամբ : Անդրեացոյ չարասրտութեանը և խարդախութեանը վերայ ողբալի երկար տալէլահաններ կարգալէն ու ըսելիքները խօսելէն ետքը , հանեց ընծայ մատոյց անոր հետեւեալները . մեքենայ մի երկաթ տափկեցընէլ , որու գլանները (սիլնարը) խարսոց դարձեր էին . իւլլի ժամանակէն մը նայած Գլալէն մի , արհիւ մի աւելուած . երգահար մեծ ժամոցոյ մի որ չէր բաներ , տակէրօտիւ մի զոր ոչ ոք պիտի կարէր գործածել . 70 հարուածեան ամերիկայի լայնբերան հրացան (քարապինա) մի , որոյ առաջին հարուածը անտարտիոյս նետողը պիտի ուտէր . վերջապէս Վալ կաթայի վերեւզակէ մի մէկ շատ աւարդ գնով անպէտ գործիքներ գընած էր , զորոնք առանց ամաչելու կայսեր գիմացը դրաւ իբրեւ վարպետալէն ու չգանուելիք բաներ . . . : Ամէն մարդ այս խարդախ մարդուն պատիժ տրուելուն կը սպասէր : Բայց ընդհակառակը իւր արտասուքները , ըրած բողբները , սակեբուխ ու մեղրի բերան խօսքերը կայսեր սիրտը իջեցուցին , որ այն աստիճան չարժեցաւ մինչեւ սկսաւ մեղքընալ ու ցաւ

ւակցիլ հետը :

Այսպէս ահա ճերմակ փիղը միայն իւր ափին մէջ տեղը կ'երեւայր . . . : Կրկուք ու կէս տարուան մէջ թէ կայսրը , թէ իւր պաշտօնեայներն ու խորհրդարանը և մեծ գործակալներն ու կրօնական կարգի գլխաւորները մատին վերայ խաղընեցը բաւական չհամարելով , երկու անգամ մեծ մեծ գումար ուռւփիներ ալ կըլլէց Սագ—Վալտէր , որ պղտիկ բան մի ըսել չէ տէրութեան գանձուն նուազուածեանը ժամանակ :

Այն տանէն Սագ—Վալտէրի համարումը կոտրեցաւ : () Գին մէջ գործ տեսնող մարդ մի է . բայց այս անգամ մեծ թշուառութեան մէջ ինկաւ . այսու ամենայնիւ քանի անգամ որ կայսեր քով կ'երթայ , կայսրը անոր բազմաթիւ ընտանեացը խղճալուն՝ հազար ֆրանք մի ողորմութիւն միջոց կու տայ իրեն : Այն պատմութիւնը մեզ հազարդողը կ'ըսէ , թէ Անտալէյ քաղաքին մէջ ճերմակ փղին պալատը տեսած է , անոր պաշտօնեայները , ծառաները , պահապանները , ոսկեղէն մսուրը , վրայի ոսկեփայլ ծածկոյթը , հանգէսի օր դըւխը հագցուցած թագի նման գտակը , իւր խորհրդաւոր փայլուն նշանները , կարկէ հաններով⁽¹⁾ , ու ադամանդներով զարդարուն անգուստ ըսուած բիրը ուրով իւր ճակատը⁽²⁾ իրեն կ'առաջնորդէ : Որքան որ այս պոյծառ ու շողջողուն իրքերը աշուրներս առին , այնքան աւելի սիրտս վշտօք լեցուեցաւ , մարդոց անմաքար գործած սրբապղծութեանը վերայ պատուոյ ու պաշտաման նշանները այսչափ անարդկերպով գործածել , ասկէ աւելի ինչ մեծ յիմարութիւն կրնայ ըլլալ : Այն

(1) Kalas, օտարական կընդանակէ , և եւրոպացոյ այս անունը կու տայ ուսմիկ ժողովուրդը :

(1) Կարմիր եակուտ : (2) Փղապան :

կայ մարդարիտը խոզերուն դիմացը նետել ըսել չէ :

ճերմակ փղը, (զոր պէտք է մոխրագոյն իմանամք, վասն զի բուն ճերմակ դունով փիղ չգտնուիր բնաւ), հասարակ փիղերուն պէս համբերող հըռ քաղցր, զուարթ ու աշխոյժ չէ : Անկէ բարձր է, դուրսը չափազանց մեծ, աչքերը մթին ու գիճին, նայեցուածքը տխուր ու կատաղի . . . : Թուլամորթ, ծոյլու հիւանդ տա կեբեւէր, բայց շարժմանքներէն կը ցուցնէր որ քովը մոտեցողին վերայ յարձակիլ կ'ուզէ . վասն որոյ մեծ զգուշութիւն պէտք է մօտ երթողին, և գրեթէ դողալով պիտի մերձենայ . ամենեւին չվատահուիր իրեն . իւր մէկ ճակոպը և պահապաններէն շատերը սպաննած է : Պուտտականք սցապիտի մէկ անբան անասնոյ, այն ալ միշտ հիւանդ ըլլալու պայմանաւ պաշտելին ուրիշ պատճառ մի չունի, բայց և թէ Պուտտայի մէկ յայտնութիւնը կը համարին զայն, և իւր գերագոյն զօրութեանը հաղորդած ու գրեթէ աստուածացուցած : Այս պէս աշխարհիս բոլոր կողմերը ուր որ քրիստոնէութեան կրօնին լոյսը չէ տարածուած, տգիտութիւնը, աւելորդապաշտութիւնը ու կրօնամոլութիւնը տիրապետական իշխանութեց մեծապէս օգնած են, և ասոնք ծայն չեն հանած կռապաշտութեանց ծաւալելուն, որոնք զմարդիկ կը կըլեն իրենց դժոխատիպ խաւարին մէջ ինչ պէս մէկ անասուն մի . . . : Առսուհորէ ու կրթէ զժողովուրդը, կը տեսնեն որ իւր կոյր զիւրայն սիրած աւելորդապաշտութիւնները, հեթանոսական պաշտամունքները, բոլորն ալ մէկդի կը թողու . . . :

Այնչեւ երբ մարդկային ազգը ապշութեան մէջ պիտի մնայ, և իւր

պաշտելի ճշմարտութիւնը՝ անբան անասնոց ընծայէ, որոնք մարդոյս ծառայելու համար ստեղծուած են : Իսլական չեն այնքան մոլութիւնները որ կը պաշտուին, բուական չեն իւրաքանչիւր մարդոյ իւր անձը, իւր կարծիքները իւր սիրած որ և է մէկ առարկայն ուրիշներուն ալ պաշտել տալը, բուական չէ վերջապէս ոսկեղէն Ազը, զոր բոլոր աշխարհ կը պաշտէ :

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

Երկայ իննեւասներորդ դարը Յառաջագիմութեան դար է, ոչ որ կ'ուրանայ զայս : Իսկ երբ հարցը ներու ըլլանք, թէ ի՞նչ է յառաջագիմութիւնը, իւրաքանչիւր անհատ իւր անձնական շահուն ու նպատակին նըկատմամբ կերպ կերպ պիտի սահմանէ : Արհեստագէտի մի համար յառաջագիմութիւն կը համարի մեքենական և գործական գիտութեան մի նորանոր գիւտերով կատարելագործուիլը : Առսանկարչի աչքին յառաջագիմութիւն է անչուշտ, եթէ լուսոյ ազդեցութեան մէջ դռնուի այն զօրութիւնը, որով իւրաքանչիւր առարկայ իւր յատուկ գոյներովը տըպաւորուի ապակիին վերայ : Յառաջագիմութիւն է թատերական խաղուց նկատմամբ, եթէ գերասան մի կամ գերասանուհի մի իւր գերը ճիշդ բնական ձեւերով ներկայացնէ եւ հանդիսաւորաց ունն ու միտքը կախարդելով անոնց ծափահարութեանց պիւերուն ու ֆորսներուն արժանաւոր ըլլայ : Յառաջագիմութիւն է լրագրապետաց՝ ազատախօս գրչաւ տապարէզ մանկն, ու խոհական դատողութեան և ճշմարիտ ազգասիրու-

Թեան դաշտը, կռուոյ ու պատերազմի դաշտ դարձընէլ։ Յառաջագիւ մութիւն է սմանց անտարբեր մարդոց եկեղեցի չյաճախելը, բայց եւ թէ միանգամ կամ երկիցս ի տարւոյ վասն զի եկեղեցի չառ երթալ ու աղօթելը ռամիկ մարդոց ու աղքատաց գործ է, իսկ հարուստ անձանց ու մանաւանդ պճնասէր երիտասարդաց յաճախատելին պէտք է ըլլայ թաւերն երը, զքօսալայրերը, խաղաւորները ու պատուհանները։ Այս է դարուս երիտասարդաց յառաջագիւմութիւնը։ Իսկ եթէ Օմիւսցւոյ մէկ մասին, այսինքն երիտասարդութեան հարցընելու ըլլամք, ուրիշ կերպ պիտի սահմանէ յառաջագիւմութիւնը, այսինքն՝ Յառաջագիւմութիւն է ազգային լեզուն դպրոցներէն քիչ քիչ «բէլ վէրջէլ», գրաբառին ուսմունքը խախտել, և անոր տեղ դաղ զիականը դպրոցական մայր լեզու ընել, ազգային պատմութիւնը իբր աւելորդ դուրս ձգել և անոր տեղ միայն տիրող իշխանութեան պատմութեան դատախօսութիւն սահմանել։ Կրօնական գիտութիւնը թերեւս իբր վնասակար մանկական նորածին գաղափարներուն և աննոց բարոյականութեանը, իսպառ ջնջել «ըբէլ ու վերջէլ» և անոր տեղ : Վասն զի թէ այն գիտութիւնը եւ թէ հայերէն գրաբառ լեզուն ուսմունքը եկեղեցականաց ու վարդապետաց վերապահեալ են, որպէս թէ քրիստոնէութիւնը աշխարհականաց համար չէ. որպէս թէ կրօնքը մասնաւոր գիտութիւն մի է՝ անպէտ աշխարհիկ մարդոց։ Յառաջագիւմութեան այս սահմանը ընդունած են Օմիւսնոց ազգայինք առանց բացառութեան։ Ինձ հաւատալ դժուարին է։ Ո՛հ, բուն իսկ ճշմարտութիւնը այնքան բարիք չընէր աշխարհիս, որքան որ վնասք կը հասցընէն ճշմարտութեւ երեւոյթիւնը⁽¹⁾։ Դժուարին է արգարեւ ու ցաւալի ճըշմարիտ հայու մի օրտին, երբ աստուածապաշտութեան եւ բարոյականութեան վառարան ու կեդրոն համարուած տեղ մի յանկարծ այս օրինակ փոփոխութեան ենթակայ ըլլայ։ Դժուարին է ազգասէր օրտից, երբ Սերովպեան վարժարան կանչուելու տեղ, Վոլգէսեան, Ժիւլ Սիմօնեան և թերեւս Ռյնանեան վարժատուն կոչուի, Հայկական հոգւոյն՝ դայ Փարիզեան ուր մի յաջորդէ։ Եթէ անմահ յիշատակաց արժանի օրոյն Սերովպայ աստուածախօս լէզուն չպիտի մշակուի ու սորվեցուի դպրոցին մէջ, ի զմէք է կրել անոր անունը, թշնամութիւն է ու նախապիք անոր՝ իւր պաշտպանութեան⁽²⁾ նուիրել հայոց մատաղերամ անմեղ զաւակունքը։ Այս է ուրեմն նոր դարուս յառաջագիւմութիւնը, այսինքն ուրացութիւն լեզուն, ուրացութիւն ազգային օգույ, ուրացութիւն կրօնի, ուրացութիւն և :

Իսկ թէ որ ուրիշ լեզուագէտ երիտասարդաց ալ անգամ մի հարցընելու ըլլամք, թէ ի՞նչ է յառաջագիւմութիւնը. այն ալ չթուեցր ժողովելով ու աչքերը ուժով մի թարթելով, և շինծու փրկաստիպի կերպարանք մի վրան բերելով, պիտի արտայայտախանելու. «Եթէ մեր ազգը կ'ուզէ յառաջագիւմել ու Փարիզեան ուր ունենալ, քանի որ հիմակու հիմայ դեռ ինքը չունի իւր մէջը աստուածեան հեղինակներ ու մատենագիրներ, պէտք է որ գոնէ

(1) La vérité ne fait pas autant de bien dans le monde, que ses apparences y font de mal.

(2) Patronage.

Վաղղիոյ աստուածեան և նիւթապաշտ փիլիսոփայից գիրքերը հայերէն լեզուի թարգմանութիւն կամ առանձին տպուելով և կամ աւելի աղէկ կ'ըլլայ հանդիսի մի միջոցաւ, որով հանդէսի տէրն ալ կը շահուի, և յառաջագիմու թիւնը կրկնապատիկ եղած կ'ըլլայ: Ուրեմն ես ալ կը փութամ իւրեան աչքը լուսեթով իմաց տալ, թէ ահա առիկ Ունեանին խոստացեալ միւս հատոր գիրքը, այսինքն Վորձք առաքելոյի պատմութիւնը տպուեցաւ ու հրատարակը դրուած է, և կարելի է մինչեւ ցայսօր Տաճկաստան ալ հասաւ:

Յառաջագիմութեան նշան է ըստ ոմանց և ռամկութիւնը (1), երբ որ գին իւր հօրը, ծառան իւր տիրոջը, գործաւորը իւր գործատիրոջ, աշակերտը իւր վարժապետին, աղախինը իւր տիկինոջ, ստորագրեալը իւր վերնադռնին, իշխեցեալը իւր իշխողին հետ հաւասար ընթանալ կ'ուզէ, հաւասար իրաւունք ունենալ և հաւասար պատիւ: Կ'ուզէք սիրելի ընթերցողք անգամ մի ալ մեր գաղթեալ Հայաստանի կանանց տուած սահմանը մտիկ ընել. «Յառաջագիմութիւնը, կը գօչէ նա, զարդասէր ու պճնազգեստ կիներ է. ինչպէս որ օդոյն բարեխառնութեան աստիճանը ցուցնողը քերմաչափն է, նոյնպէս դարուս յառաջագիմութե քալաչափը կնկան Դօպլէնն է»: Չէինք կրնար այս սահմանին արժէքը արդարապէս քննել, առանց դպչելու դիւրազգած սրտերու ու անոնց փափուկ թեւերուն անախորժ ձայն մի պատճառելու: Ըյսպէս ուրեմն մի աստիճանի սեւի եւ հասակի մարդոց հարցընելու ըլլամք յառաջագիմութեան:

Թիւնը, իւր քմացը համեմատ պիտի սահմանէ դայն, որոնց և ոչ մէկին մէջ ճշմարտութիւն կայ: Ուստի մենք հոս անոր ճշմարիտ սահմանը տամք, ինչպէս որ անցեալ օր բարեպաշտ ու ողջամիտ եկեղեցականին մէկը կը սահմանէր. «Ճշմարիտ յառաջագիմութիւնն է բարուց աղնուականութիւնն և յաւիտենական օրէնքներուն յարգն ու պատիւը: Յառաջագիմադ մարդ այն քրիստոնեայն է, որ նիւթականութենէ վեր բարձրանալով, և իւր պարտաւորութիւնները կատարելով՝ արժանի կ'ըլլայ վարձուց զոր Լստուած պատրաստած է իւր յաւիտենական փառացը մէջ»: Սոյն յառաջագիմութիւնը պէտք է դաւանին բոլոր անոնք՝ որոնք կը պարձին յանունն Քրիստոսի, և որոնք որ կը դասեն զիրենք ի կարգս հարազատ որդեանց սուրբ Լուսաւորչի ճշմարիտ յառաջագիմողին, որքայն Սահակայ և երանելոյն Սեբուստայ, որոնք բացին մեր առջեւ ճշմարիտ յառաջագիմութեան ասպարէզ, ազգային լեզուն բարգաւաճութիւնը, ազգային դպրութիւնը, որոնք դիւրացուցին մեզ յաւիտենականութեան ճանապարհին ընթացքը, ի ձեռն փրկարար արդեանց չարչարանաց տեսանմանց Յիսուսի Քրիստոսի, որ ըսաւ. «Ես եմ ճանապարհ և ճշմարտութիւն»:

ԱՐԳԱՅԻՆ

Ըտրիլ ամսոյ 23 ին գիշերը ընդհանուր ժողով գումարուեցաւ ի Պատրիարքարանի, ուր դաղտնի բուհարկութեամբ՝ Սրբազան Պատրիարք Հօր փոխանորդ ընտրուեցաւ բացարձակ առաւելութիւն ստանալով Վերա-

(1) Démocratie,

պատիւ Իսահակ Ապիսկոպոսը : Եւ
Արժ. Տիմոթէոս վարդապետն ալ
Տնօրէն Խորհրդոյ անդամ ընտրուե-
ցաւ փոխանակ Ղուկաս վարդապե-
տին , որ քանի մի ժամանակէ ի վեր
այցելութեան պաշտօնիւ ի Կիպրոս
գացած է :

— Սուրբ Եթովոյս տարեգրութիւնը
ի հին ժամանակաց հետէ մայիս ամ-
սոյն սկսելով , ըստ սովորութեան՝ հե-
տագոյ փափախութիւնքն եղան տես-
չական պաշտօններուն մէջ :

Սուրբ Զարութեան տեսուչ Արժ.
Խորէն վարդապետին յաջորդեց Արժ.
Պօղոս վարդապետը . և Խորէն վար-
դապետին տպարանի տեսչութիւնը
յանձնեցաւ : Ինչ թէ է մի սուրբ Օր-
նըդեան վանաց տեսչութիւնը , որ
Արժ. Փիլիպպոս վարդապետին վե-
րայ էր , Արժ. Սրապիոն վարդապե-
տին արուեցաւ : Ռէմէի տեսուչ
Արժ. Եթովոս վարդապետը Զօպ-
պէի սուրբ Նիկողայոս վանուց տե-
սուչ կարգելով , Նախկին տեսուչ
Արժ. Արեմիա վարդապետը իսուրբ
Եթովոս դարձաւ : Իսկ Ռէմէի տես-
չութիւնն ալ Եւդոկիացի Զովհան-
նէս վարդապետին յանձնուեցաւ :
Արժ. Գէորգ վարդապետն ալ , որ ի
Գէթսեմանի սուրբ Լստուածամօր
եկեղեցւոյ տեսուչ էր , Պէրսութի
սուրբ Նշանի եկեղեցւոյ տեսուչ
կարգուելով փոխանակ Արժ. Կիրա-
կոս վարդապետին , Նախորդ ամսոյ 26
ին մեկնեցաւ աստի իւր պաշտօնին
երթալու : Եւ սուրբ Լստուածած-
նի եկեղեցւոյ տեսչութեան յաջոր-
դեց Արքիանուպօլսեցի Արժ. Սաե-
փան վարդապետը :

— Բանի մի տարիէ ի վեր է սուրբ
Եթովոյս մէջ հաստատուած է հը-
նութեանց հաւաքածոյից համար յա-
տուկ տեղ մի՝ շնորհիւ և աշխատու-

թեամբ Լմեն . Սրբազան Պատրիարք
Հօր , և բաւական հնութիւններ ժո-
ղոված է : Սոյն հաստատութիւնը , զոր
կրնանք առաջինը համարել ազգիս
մէջ՝ ընդհանրութեան նկատմամբ ,
շատերուն սրտին մէջ հնասիրութե-
նոր եռանդ ու փափաք պատճառած
է : Եւ քանզի որ եւ է հնութիւն մի
պահպանուելով և ժամանակին անխը-
նայ ժանիքներէն ազատ մնալով միայն
հնացեր ու յարգ ստացեր է , վասն
որոյ հնասէրք կը պարտաւորին իրենց
ձեռքը եղած հնութեանց համար ա-
պահովագոյն տեղ մի որոշել , առանց
այս նախադուշութեան թէ՛ հնասէ-
րին փափաքը չտախալիր և թէ՛ հը-
նութիւնները ժամանակին հազար ու
մէկ դէպքերուն ենթակոյ լինելով
կրկնուելին : Բաժնեւորուս յայտնի ա-
պացոյց է անցեալ տարուան ցաւալի
դէպքը զոր կրեց համբաւաւոր հը-
նասէր Շիրմազանեան Լիւս Գալուս-
տը , որոյ հաւաքածոյքը Նշանաւոր
էին , և որուն յիշատակն է անդը-
ջահեղեղեան մարդոյ ակռան՝ զոր շը-
նորհած էր Լմենապատիւ Սրբազան
Պատրիարք Հօր , որոյ և մնացեալ մա-
սը , այսինքն դադարութիւն վերի ծամե-
լիքով մէկտեղ իւր քովը կը մնար :
Բայց ափսոս որ ռումիկ ժողովրդեան
դազանային յարձակման մի զոհ եղած
է պատուական և շնաշխարհիկ հա-
ւաքածոյքը , ինչպէս որ կը լսեմք :
Այս դէպքերս խոհեմութեամբ կը
ռելով իւր մտաց մէջ Օմիւռնացի
Աղաբէկեան մահաւոր Սարգիս ա-
ղայն , խրկած էր անցեալները իսուրբ
Եթովոս Հայոց Թագաւորներէն մը
նացած զրահ մի , զոր ինքը Կիլիկիոյ
կողմերը ճամբորդութիւն ըրած ժա-
մանակ ստացած է , և ըստ իւր վիճ-
յութեան՝ ինն հարիւր տարուան է ,
որ եթէ ստուգուելու ըլլայ , Բագ-

բառուներնայ իշխանութեան ժամա-
նակի կը վերաբերի այն և ոչ Ռու-
բինեանց : Որ և իցէ, այսպիսի հնու-
թիւն մի քաղցր է միշտ հայկական
սրտի, և սուրբ Աթոռս կը պարտա-
ւորի պահպանել զայն ի յիշատակ յա-
ւիտենական իւր ազգասէր առաքելն :

— Հանգեսիս չորրորդ թուով ծա-
նուցած էինք Աղաքիոյ ազգայիննե-
րէն յարգւոյ Աստուածատուր էֆէն-
տիին այս տարի ուխտի գալը արժա-
նապատիւ Օլաքարիա վարդապետին
հետ, որ երկու տարիէն ի վեր է աչ-
ցելու թեան պաշտօնիւ Աղաքիա կը
գտնուէր : Յիշեալ Աստուածատուր
էֆէնտիին և Օլաքարիա վարդապե-
տէն լսելով այն կողմի մերաջնեայ
ժողովրդոց վերջին աստիճանի խեղ-
ճութիւնը թէ՛ բարոյական և թէ՛
կրօնական մասին, որոնք առանց քա-
հանայի միացած են հինգ գիւղի բը-
նակիչները և զուրկ հոգեւոր միւլ-
թարութիւններէ : սուրբ Աթոռոյ
Տնօրէն Խորհուրդը նախագահութիւն
Սրբազան Պատրիարք Զօր՝ որոշեց որ
Օլաքարիա վարդապետը կրկին իւր
այցելութեան պաշտօնին երթալով,
յիշեալ գիւղօրէից խեղճ ժողովրդե-
եան վիճակը քիչ միջոցի մէջ բարեո-
քելու համար՝ առ այժմ անոնց մէջէն
չափահաս հինգ հոգի ընտրեն քիչ
չափ կարգաւ գրել գիտցող անձինք-
ներէ և սուրբ Աթոռս խրկեն, որ
պէս զի անոնց ամենաճարիաւոր ուս-
մանց սկզբունքները գտնէ սորվեցը-
նելով եւ եկեղեցականութեան մէջ
կրթելով, քիչ միջոցի մէջ քահանա-
յութեան աստիճան արուի, որ եր-
կիրը դառնալով իրենց հայրենակից-
քը մխիթարեն եւ անոնց հոգեւոր
պէտքերը լեցընեն : Ասոնցմէ ի զառ՝
դարձեալ յիշեալ Աղաքիոյ գիւղ-
օրէից ժողովրդին մէջէն մէկ կամ եր-

կու փոքրահասակ տղաք ընտրուելով՝
սուրբ Աթոռոյ յառանգաւորաց
Դպրոցին մէջ հիմնական կրթութիւն
տառնան և դառնան իրենց հայրենի-
քը, որով միայն ինչպէս համոզուած
եմք, կարելի պիտի ըլլայ ամբողջ ժո-
ղովրդի մի բարոյական և կրօնական
վիճակը բարւոքել :

— Ամենապատիւ Սրբազան Պատ-
րիարք Հայրը Պօլս եղած ժամանա-
կը, Գերապատիւ և Աղգասէր Պալ-
եան Կարապետ Ամրայի յայտնած էր
Նորին Սրբաղնութե, թէ Նալովա
յի մէջ ունեցած իւր կալուածքը կը-
տակաւ սուրբ Լյուսաղէմայ Աթո-
ռոյն թողուլ կ'ուզէ, անոր տարեկան
արգիւնքովն սուրբ Վաղարշի մէջ
կամ մօտերը յառանգաւորաց Դպ-
րոց մի հաստատուելու նպատակաւ :
Բարեպաշտ և հոգեւոր Ամրային այս
ազգահաճոյ առաջարկութիւնը Սրբ-
բազան Զօր ի սուրբ Աթոռս գալէն
զինի, Տնօրէն Խորհրդոյ միջոցաւ ըն-
դունուելով, հարկաւոր վաւերաւ
գրութիւնները ու հաստատագրերը
թէ՛ Աղգասէր Ամրային և թէ՛ սուրբ
Աթոռոյն հաճութիւնը ի դօրձ գրուե-
ցան : Հետեւապէս յիշեալ կալուած-
ները Գերապատիւ եւ Աթոռասէր
Ամրային կողմէն սուրբ Լյուսաղէ-
մայ փոխանորդին յանձնուած ըլլալով,
ապրիլ ամսոյն վերջերը յատուկ հրա-
ման և հրահանգ խրկուեցաւ ասիէ
առ Արժ. Սիմօն վարդապետը, որ
անձամբ երթայ ի Նալովա և աչքէ
անցընելով զամեն ինչ՝ սկսի տիրաբար
հոգ տանիլ կալուածներուն : Հրա-
մանը, ինչպէս որ գրուած է մեզ,
ի դօրձ գրուէր է, և հարկաւոր ծախ-
սեր ալ եղած է : Աղգասէր ու հո-
գեւոր Ամրային այն աստուածահա-
ճոյ կամաց ամենայն բարեյաջողու-
թեամբ և հաստատուն ու անդարձ

կտակագրութեամբք ի գործ դրուիլը
օրհնեալ Ազգի հանրութեանը ու
քախութեամբ սրաի հաղորդելով, կը
խոստանամք ուրիշ անգամ կտակա-
գրութեանց պայմաններն ալ Սիօնիս
միջոցաւ հրատարակել ի պարծանս
մեծանուն կտակողին և ի յնծաւ թիւն
բովանդակ Ազգիս :

ՈՒՍՈՒՄՆԵԿԵՆՔ

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆՔ

(Տես թիւ 5. էրես 77:)

Ա. Հարցման լը-ծո-մն է՝ 1760 հեծեալ:
Բ. Հարցման լը-ծո-մն է՝ 144 հարս մար-
գարիս, և գին նոյա 6720 Դրամ:

Հարցո-մն Գ.

Այսպէս լըսայ ի վարդապետէն,
եթէ գողեան մտին ի Սարկիանոն
տրիկլին, և գողացան զկէս և զսորե-
ւոր գանձին: Եւ մտեալ գանձաւո-
րացն գտին ՆԻԱ (չորեքհարիւր քը-
սան և մի) կենդինար, և վաւ (ե-
րեք հազար եւ վեց հարիւր) դահե-
կան: Արդ, գիտեա ի մնացելոցս թէ
ամենայն սրչափ էր գանձն:

Հարցո-մն Դ.

Հռոք (Թոշակ) ուխտին սրբոյն
Սոփիայ, զհինդ մասն առնուն սար-
կաւագունքն, եւ թ մասն առնուն
քահանայքն. եւ ԲԻ լիար առնուն
եպիսկոպոսքն. և Ս (երկու հազար)
լիար այլ ուխտն: Արդ, գիտեա թէ
ընդ ամենայն քանի լիար լինի հռոքն:

Հարցո-մն Ե.

Հռոք սպայիցն բաշխի այսպէս.
Դ մասն պատուաւորացն. Ե մասն
աւագացն. և Ճժ կենդինար այլ հե-

ծելոյն: Արդ, գիտեա թէ ընդ ա-
մենայն քանի կենդինար լինի:

Հարցո-մն Զ.

Հազար (մառաւ) կայր ի մի պար-
տիղի, և հառամ մի եմաւո ի պատ-
ճաւ զբաւսանաց. եւ եկեր զե եւ
զժե մասն հաղորոյն, և իմացեալ
իմ զորկորէութիւնն առն, հանի զնա
արտաքս. և մտեալ համարեցի զնա,
և գտի ունջ (թանկ կամ տէմէթ)
ճոթ: Արդ, գիտեա թէ ընդ ամե-
նայն քանի ունջ կերեալ է հառամին:

ՎԵՄԱՆԵԿԱԳՐԵԿԱՆՔ

Վսեմափայլ իզդէթ փաշային քա-
ղաքիս պայծառութեանը համար տա-
րած հոգողութեանը վերայ առիթ
ունեցանք խօսելու նախորդ թիւեր-
նուս մէջ: Անցեալ ամսոյն նորոգել
տուաւ նաև քաղաքիս Յոսպէի կամ
Հայր Եբրահիմ (Պոսպէլ-Սա-
լիլ) ըսուած գրան փեղկերը, որոյ
համար կ'ըսուի թէ 300 տակի ծախք
եղաւ. յիշեալ փեղկերը տախտակեայ
են ու երկաթապատ:

— Վէննայու Սիթիթարեան ուխ-
տի միաբաններէն Արժանապատիւ
Յովնէփ վարդապետը Գաթրճիեան
և Արժ. Բարսեղ վարդապետը Նու-
րիճանեան սուրբ քաղաքս եկած ըն-
լալով, հետեւեալ օրը (ապրիլի 10 ին)
փութային գալ ի Ս. Աթոռս իրենց
ողջոյնն ու յարգանքը մատուցանելու
Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք
Հօր, որ արժանաւոր մեծարանօք
ընդունեց զիրենք: Յովնէփ վար-
դապետը ծանօթ է ազգիս իւր գը-
րաւոր երկասիրութիւններովը, մա-
նաւանդ անցեալները հրատարակած
«Հիմնական տարբերութիւնք կա-
թոլիկէ և Ամիսնական դաւանու-

Թեանց անուն գրքովը : Բայց եթէ իւր երկաթիւն թիւնները ընդհանուր գովէստից արժանաւորութիւն ունին , անշուշտ իւր Տիեզերական Պատմութիւնն է , որու երկու հատորը միայն հրատարակած է . հետեւեալ հատորներուն տկնկալութեամբը միայն լեցնելով իւր ուսումնական ընթերցողաց փափաքը : Այստի թէ իւր ներկայ ճանապարհորդութիւնն եւս ուսումնական նպատակաւ է , ոչ ոյ համար յաջողութիւն և պատի կը մաղթեմք :

— Սուրբ քաղաքիս և շրջակայ գիւղորէից բնակիչք մեծ ու անտկնաւետ լի հարուած մի կրեցին անցեալ շաբթու : Ա՛նքն մարդ կարճէր որ խոտաւիրտ Փարաւոնին օրերուն մէջ կ'ապրէր , և ծանրալեզու Սալէմն է որ Թաքաւորին անօրէնութիւնը պատժելու համար ժողովարդը տեսակ տեսակ հարուածներու կը մատնէ : Երբ երկրագործն ու կալուածատէրը առջի իրիկունէն իւր ապառնի հալածութիւնը կ'երազէր , երբ սկիւզայն հասկերով զարգարուն դաշտերը , տկաղձուն ծաղիկներով բեռնաւորուած ձիթնիները , աղբի աղբի բանջարեղիօք զուարթացեալ պարտէզները , լիարուռն հատուցում կը խօստանային աշխատաւոր մշակոյց ճակտի քրտինքներուն , մէկ մ'ալ մաշիսի 20 երորդ օրը լուսնալուն՝ կը տեսնեն օդը լեցուն մարտիտլ : Առջի բերան կը կարճէին թէ քանի մի օրէն ի վեր եկածներուն պէս անցաւոր են և ոչ մնայուն . բայց երթալով շառցաւ , երկինքը պատեց , աւրեգալը ստուերացուց , իջան վար ու ծածկեցին հողը . մերկացուցին դաշտերուն գեղեցկութիւնը որ արդէն բնութիւնը սկսած էր իւր ջերմութեամբը գունաթափել . թէպէտ եւ

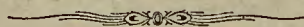
չմնաց հող ու պարտէզ որ չմնասուի , այսու ամենայնիւ ողորմելի էր ձիթնեաց պարտէզներուն տեսարանը , որոնց բնութիւն սաստիկութեանը գիւմակալը ուժը չկրցաւ յաղթել տկար միջատներու , որոնց բազմութիւնը Լուսնու ծայ ամենահոսկու զօրութիւնը կը կազմեն ընդգէմ օրինազանց մարդկութեան : Ա՛նտը խիստ մեծ է . միայն Հունաց վանքին համար կ'ըսուի թէ ձիթնեաց արդիւնքէն երկու հազար լիւրայ մի վնասուած են : Ա՛նքն ցաւ պատճառողն այն է , որ ներկայ տարիս խիստ շատ արդիւնք կը յաւային ամեն տեսակ բերքերէն , վասն զի տարւոյս թէ հաւնձքը և թէ արմաթն ու ձէթը խիստ արդիւնաւոր էին : Աստի մարտիսն պատճառաւ ամեն տեսակ արմատեաց գինքը իսկոյն վերայ դրաւ :

Այն հարուածիս հետեւեալ օրը յանկարծ օդը փոխուեցաւ , սկսաւ փոթորիկ մի սաստիկ քամիով , ու քըշեց տարաւ մարտիները , որոնք արդէն բան մի չէին թողուցած : Վաւրն ու զովութիւնը գեռ կը շարունակէ և երկինքը միշտ նմալմած է . որոնք երբեմն կ'աթիւնէր վար կը թափեն : Այսու թէ մարտիներուն մէջ գտնուած են քանի մի հատ քլաչափ մեծութեամբ , որոնք գլխին ծայրէն վար մինչեւ կունքիկն մէջտեղը կամաւրածեւ թագ մի ունին և սրածայր ու կարծր պոչ մի հանդերձ ուրիշ յատկութիւններով : Անոնցմէ քանի մի հատ հիւստատասաց ձեռքով Լւերոսա խրկուեցան :

— Անցեալ անգամ դրած էինք թէ , կառուղի մի շինելու համար հրամանագիր տրուած էր Բ. Գրան կողմէն , եւ թէ մօտեքս սկսուելու ալ հաստատ յոյս կայ . դժբաղդաբար չեմք գիտեր ինչ պատճառաւ մինչեւ

ցայսօր դեռ գործադրութիւն մի չը տեսնուիր, և ոչ խօսքը կ'ըլլայ, արդեօք այս անգամ ալ տալի անգամներուն բազմութիւն հանդիպեցաւ : Այս օրինակ տարագիւն ձեռնարկութիւնները, կամ լաւ եւս է բոլոր համբաւները, կը բռնցանեն զմեզ հազարգեւոր հասարակութեան որ եւ է ուրիշ լուրեր, որոնք որչափ մեծ կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներ ալ ըլլան թէ քաղաքական և թէ կրօնական նկատմամբ, այսօր ամենայնիւ չենք համարձակիր Հանդիսիս մէջ հրատարակել, մինչեւ որ չտեսնեմք անոնց գործքով սկզբնաւորութիւնը : Այսպիսի էր նաեւ սուրբ Յարութեան տաճարի մեծ դմբէթին խընդիրը, որու վերայ ամեն տարի խօսք կ'ըլլար շինուելու, բայց արդիւնք մի չէր ունենար : Այս տարի դարձեալ սուրբ Օտակէն 'ի վեր է սոյն խնդիրը ատեն ելաւ. ուստի ճարտարապետն եկաւ, գաղղիացի ճարտարապետն ալ արդէն հաս է. և երկուքնին միաբան գմբէթին չափն առին և խրկեցին Աւրոպայ, ուր պիտի շինուի պղինձէ ագուցիկ գործիքները ինչէն համար, որպէս զի տակը, որ է սուրբ Գերեզմանը, իւրաքանչիւր ազգիւր պաշտօնն անխափան կատարէ : Կըսուի թէ նորագութիւնը միմիայն գրմբէթին վերայ պիտի ըլլայ առանց փոփոխութեան, բայց ի անոր մէջ եղած չորս աւետարանչաց պատկերներէն որ պիտի աւրուին, և որոնք յունական պատկեր ըլլալով, գմբէթը յունաց կը սեփականուէր, իսկ նորագութեան ետքը հասարակաց պիտի համարուի անշուշտ գմբէթը : Իսկ բուն վարի կողմը եկեղեցւոյն, որոնք հիմնական նորագութեան կարօտութիւն չունին, պիտի մնան իրենց ար-

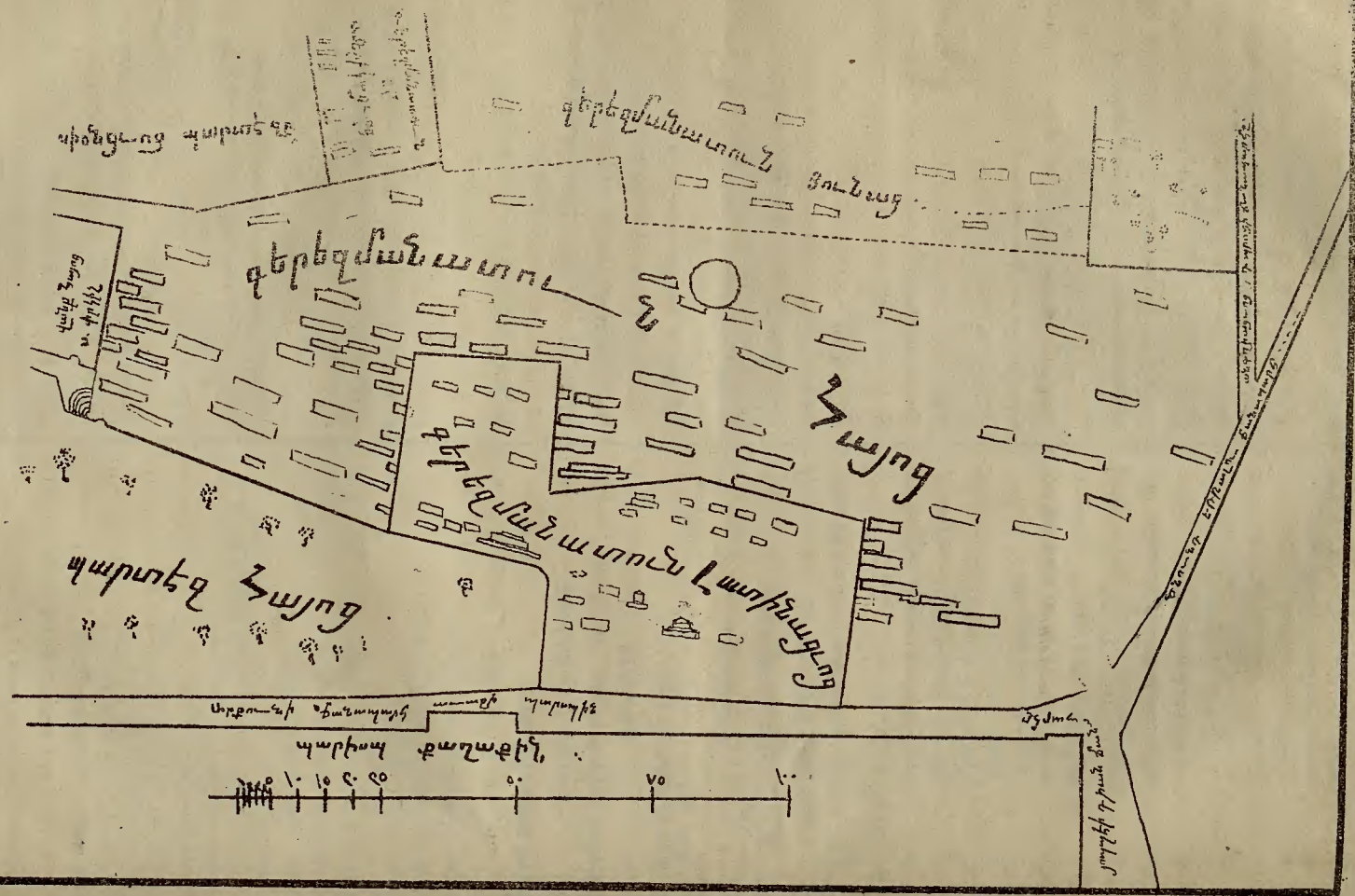
դի վիճակին մէջ : Եթէ այս անգամ սոյն երկարաաւել խնդիրն ի գործ դրուելու ըլլայ, քաղաքականութիւնը մեծ գործ մի կատարած պիտի ըլլայ, գործ մի՞ որ ի ժամանակին քաղաքական մեծ շփոթութիւններ ծագել տուաւ, եւ քանի որ սոյն վիճակին մէջ մնալու ըլլար կը վախցուէր աւելի մեծ յեղափոխութեանց պատճառ տալու, որոյ գործիք կը համարուի կրօնը :

ՍԻՕՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆՑ

ՅԱՏԱԿԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ամագրիս չորրորդ թուոյն մէջ սուրբ Քաղաքիս քրիստոնէից գերեզմանատանց ներկայ վեճին վերայ տեղեկութիւն մի տուած էինք հասարակութեան : Այն խնդիրը, որ տալաւ ըստ մասց Բ. Դրան արդարութեամբ չորոշեցաւ, մեծ մաս տանջութեան պատճառ է Ս. Աթուոյս, որ յայտնի կը տեսնէ ազգային իրաւանց կորուստը, քանի որ քաղաքիս Ս. Կեմ. կառավարչին կողմէն յատուկ ջանք ու խնամք չըլլաւ : Հաս գրուած յատակագծին մէջ լաւ կը նշմարուի իւրաքանչիւր ազգաց գերեզմանատունները հանդերձ սահմաններովը, որոնք իրեն անտի որոշուած էին ցիցերով : Սեր յոյսը հաստատ է Բարձրագոյն Դրան արդարաբարութեանը վերայ, որ քիչ օրէն պիտի բարեհաճի տիրապէս ի գործ դնել իւր արդարութիւնը, եւ տար ազգութեան մի կոխան չտալ իւր հաւատարիմ հպատակաց իրաւունքը :

U
9

U
U
9
9
2
7

4
4
8
6
9
U
U
S

6

4

9
9

9

U
U
U

ԱՆՈՒԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ

ԱՄՆ. Տ. Տ. ԵՍԱՏԻ Մերաշան Պատրիարք (2 օրի.) :
 Գեր. Խաչակ Արքեպիսկոպոս (2 օրի.) :
 " Կարապետ Արքեպիսկոպոս :
 " Յակոբ Արքեպիսկոպոս (2 օրի.) :

ԱՂԻՔԱՆԴՐԱԿԱՆ

Արժ. Յակոբ Տ. վարդապետ :
 Աղբան մահտեի Յակոբ աղա :
 Գրիգորեան Մարգի Էֆենտի :
 Գ. Եռուսեփեան Աղբանտի աղա :
 Զարեան Կարապետ աղա :
 Խաչատեան մահտեի Յակոբ աղա :
 " Արիս Լիզապիսկոպոս (2 օրի.) :
 Հարսեան Միլիան աղա :
 Հովհան Ճիվանի Գրիգորեան :
 Ճեվանիքեան Գառնիկ աղա :
 Նիկողայոսեան Յարուսթիան Էֆենտի :
 Պօղոս աղա Բէրարօֆ :
 Սեդեռեան Գարիբէլ աղա :
 Սեֆերեան մահտեի Պօղոս Էֆենտի :
 Տէր Գաղարեան Ղազարոս աղա :

ԱՍԱԲԱՋԱՐ

Եղեան Մնացական աղա :

ԱՓԻՈՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ

Վարդեան Գրիգոր աղա :

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գեր. Մկրտիչ Արքեպիսկոպոս :
 Գալիպեան մահտեի օրիորդ Նեմուր Պօլսեցի :

ԵՐԶՆԿԱՅ

Գեր. օղբան մահտեի Գրիգոր աղա :

ԵՐՈՍԱՐԻՄ

Վեմոյայ Իլդէթ Փաշայ կառավարիչ քաղաքի :
 Լիվա փաշայ :

Արժանապատիւ Վրթանէս վարդապետ :
 " Յարութիւն վարդապետ :
 " Պետրոս վարդապետ :
 " Յովհաննէս վարդապետ :
 " Եղիշէ վարդապետ :
 " Խաչատուր վարդապետ :
 " Մարտիրոս վարդապետ (2 օրի.) :
 " Աթանաս վարդապետ :
 " Ներսէս վարդապետ :
 " Տիմոթէոս վարդապետ :
 " Աստուածատուր վարդապետ :
 " Սրապիտ վարդապետ :
 " Փիլիպպոս վարդապետ :
 " Բառնաբա վարդապետ :
 " Իգնատիոս վարդապետ :
 " Խորեն վարդապետ :
 " Յակոբ քահանայ Երզնկացի :
 " Վարդան վարդապետ :

Արժանապատիւ Մկրտիչ վարդապետ :
 " Մկրտիչ վարդապետ :
 " Թադէոս վարդապետ :
 " Բարդուղիմէոս վարդապետ :

Սարգիսաւ Բարսէղ Այսովանդեան :
 " Բարսէղ Բաղիշեցի :
 Ուրարակիր Սանուկ թրակացի :
 Ամերիկայի Հիւպատոս : Mr. Victor Beauboche,
 Consul d'Amérique.

Լոնդոնի Հիւպ. Mr. N. Moore, Consul d'Angleterre.
 Աւստրիայի Հիւպ. Mr. Walcher de Molthiem, Consul d'Autriche.

Գաղղիոյ Ընդհանուր Հիւպ. Mr. E. de Barère, Consul Général de France.

Գաղղիոյ Հիւպատոսարանի Բարոն Դը Բուրգոն, Chancelier du Consulat de France.

Խաչատուրեան Յակոբ աղա :

Մուրաթեան Կարապետ աղա :

Ուսուցիչ Հիւպատոս :

Սարգիշեան Երմոկիմեան աղա Պօլսեցի :

Ս. Մուրատեան Բարսէղ Յակոբ աղա (2 օրի.) :

Ս. Մուրատեան Ղազարոս աղա :

Սպանիոյ Հիւպ. Mr. Louis Dodici, Consul d'Espagne,

ԵՐԵՒԱՆ

Գերման մահտեի Եղիշեցի աղա :

ԵՐԴՈՒՄ

Աւաշիսի Երզնկայի արժ. Յակոբ վարդապետ :
 Զամբրեթեան Գրիգոր աղա :

ԶՄԻՒՆԻՒՆ

Տէր Յակոբ քահանայ Պաղարեան :

Աղանեան Ստեփան աղա :

Գարապաշեան Տիգրան աղա :

Գուշատեան Յովհաննէս աղա :

Եսայեան մահտեի Յակոբ աղա :

Զօրայեան Միլան աղա :

Երմանեան Գեորգ աղա :

Մ. Երիզեան Խաչատուր աղա :

Յ. Երիզեան Խաչատուր աղա :

Ճշմարտութեան Ստեփան աղա :

Մարտիրոսեան Յակոբ աղա :

Մկրտիչեան վարժարան :

Չաղբեան Յակոբ աղա :

Չիլիկիսեան Գրիգոր աղա :

Չիլիկեան Յակոբ աղա :

Պաղարեան Ղազարոս աղա :

Պաղարեան Պաղարոս աղա :

Սպարապետեան մահտեի Խաչատուր աղա :

Վարդեան Յակոբ աղա :

Տամկանեան Յովհաննէս աղա :

Տամկանեան Մարգի աղա :

Տեղեան Յարութիւն աղա :

Տէր Փիլիպպոսեան Մարտիրոս աղա :

Փափաղեան Յարութիւն աղա :

ԽԱՐԲԵՐԻ

Սամուէլեան Յարութիւն աղա :

ԿԱՐԵ

Գեր. Յարութիւն Արքեպիսկոպոս :
Էնթիէճնան Սարգիս Էֆէնոսի :
Մուշէղեան Յարութիւն Էֆէնոսի :

ԿԵՍԱՆԻԱ

Թանգարանն Կեոսոյ :
Թանգարանն Կեոսի :

ԿԵՅՎԷ

Տէր Բարդուղիմէոս քահանայ :
Աշտնեան Ղազարոս աղա :
Աշտնեան սրբան Մարտիրոս :
Ալմանտեան սրբան Համբարձում :
Երամանոյ սրբան Ղապիկ :
Երամանոյ Յարութիւն աղա :
Էլմանտեան սրբան Գրիգոր :
Էլմանտեան սրբան Սեբաստի :
Կըլարկընանոյ տիրացու Յովնանէն Թորոսեան :
Յովակիմեան սրբան Սարգիս :
Ուղանեան մահտեոյ Ղազարոս աղա :
Պօլաճեան մահտեոյ Կարապետ աղա :
Յօղակ վարժապետ Կիւրէյի :
Քէրքեան մահտեոյ Յակոբ աղա :

ԿԻՊՐՈՍ

Սրժ. Ղազարոս վարդապետ :
Արժ. Պօղոս վարդապետ :
Դոքոյն Կիպրոսի :
Մարտիրոսեան Յակոբ աղա :
Մեքեան Սեքեան աղա :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Անն. Տ. Տ. ՊՕՂՈՍ Սրբազան Պատրիարք (2 օրի.) :
Գեր. Աբրահամ Արքեպիսկոպոս Հոսիանդարահարաւ :
" Անդրէաս Եպիսկոպոս :
" Արիստակէս Լալկապոս :
" Դէորդ Արքեպիսկոպոս Պրաւոյու (2 օրի.) :
" Գրիգոր Արքեպիսկոպոս Արարիկ :
" Յովնանէն Արքեպիսկոպոս Պանաղորմացու :
" Ներսէս Եպիսկոպոս Վարժապետեան :
" Նիկողոս Եպիսկոպոս Պօլոյի :
Արժ. Աւետիս վարդապետ Ունձեան :
" Գարեգին վարդապետ Թաթարեան :
" Գրիգոր վարդապետ Աբարդեան :
" Խորէն վարդապետ Գալթեան :
" Կարապետ վարդապետ Ժոն. Պատրիարքի :
" Յակոբ վարդապետ Բարակեօնիկի :
" Յովնանէն վարդապետ Սեթեան :
" Պարոտ վարդապետ Պրաւոյու :
Տ. Արիստակէս քահանայ Գարակեօնիկի :
Տ. Գրիգոր քահանայ Աճէմեան :
Տ. Գրիգոր քահանայ Պէճիկթաշու :
Տ. Եղիշէ քահանայ Մայր Էկեղեցոյ :
Տ. Մարտիկ քահանայ Բարակեօնիկի :
Տ. Ստեփան քահանայ Մայր Էկեղեցոյ :

ԱՂԱՐՄԱՆ ԳՐԻԳՈՐ ԷՓԷՆՈՍԻ :

Աղաճնեան Ակրոյի և Կարապետ աղայք :
Անտոն աղա Խանդոյի :
Արիստակէս Ալթայէլ աղա :
Արապեան Ստեփան Պէյ :
Բարաղամեան Յովնան աղա :
Բարսեղեան Ստեփան աղա :
Գարիկէլ աղա (մահտեոյ) :
Գարիկէլեան մահտեոյ Սիրաիլ աղա ոսկերիշ :
Գարապէճեան մահտեոյ Խաչատուր աղա :
Գարապէճեան Ճանիկ աղա ժամագործ :
Խաչատուրեան Ղազար աղա :
Գայսէրլեան Յարութիւն աղա :
Գապարաճեան մահտեոյ Գարիկէլ աղա :
Գաւնիկ աղա (մահտեոյ) ոսկերիշ :
Գամեան Յարութիւն աղա :
Գաթիմանճեան Գէորգ աղա. (2 օրի.) :
Գաթիմանճեան Մանուկ աղա :
Գաթիմանճեան Յարութիւն աղա :
Գաթիմանճեան Կապրէկ և Համբարձում աղայք (2 օր) :
Գարայեան մահտեոյ Յակոբ աղա :
Գաւլուեան մահտեոյ Յարութիւն աղա :
Գաւլուգըղլեան մահտեոյ Յակոբ աղա :
Գրիգոր աղա Թեոփիլէ :
Գրիգորեան Սիմեոնիկ աղա :
Դարասիրաց ընկերութիւն Եփաղա :
Եաղճեան Պօղոս աղա :
Եաղճեան մահտեոյ Յովնանէն աղա :
Եւստաֆեան Ալէքսան աղա :
Երամեան Գէորգ Պէյ. (5 օրի.) :
Եօրտմեան Կարապետ աղա. (2 օրի.) :
Զարդարեան Գէորգ աղա :
Զարդարեան Կարապետ աղա :
Էլմանտեան Պետրոս աղա :
Էլմանտեան Պետրոս աղա :
Էսեփեան Գէորգ աղա :
Թաղաքեան Վրժանէն աղա Ժամագործ :
Թահթապուրեան Կարապետ աղա :
Թաշի պաշի Վարդանեան Տաղէն աղա :
Թաշի պաշի Յարութիւնեան Աւարէլ աղա :
Թեփէքեան Յովնանէն աղա :
Թիւրքաթեան Կարապետ աղա :
Թիւրքաթեան Յարութիւն աղա :
Թօլաթլեան Ալման Էֆէնոսի :
Թօլաթլեան մահտեոյ Յակոբ աղա :
Ի յիստորիան Աստուա աղա :
Ի յնձնեան մահտեոյ Ալման աղա :
Իւրայէլեան Ստեփան աղա ոսկերիշ :
Խաչատուրեան Ակրոյի աղա :
Խորեան Էնիկ. Անտ. Անտեփան աղա Թիւրքաթեան :
Խաչատուրեան Գէորգ աղա :
Կիւլպէնիկ Արէլ աղա :
Կիւլպէնիկեան մահտեոյ Կիւլպէնիկ աղա :
Կիւմլեան Համբարձում աղա :
Կիւմլեան Յարութիւն աղա :
Կիւմլեան մահտեոյ Աբրահամ աղա :

Կիւմիւշճի Դարբինէլ աղա :
 Կիւմիւշճի Գառար աղա . (2 օրի .) :
 Կիւմիւշճեան Գառարինէլ աղա :
 Համամճեան Գառար աղա :
 Հարեւոյ մահտեօի Արբանճամ աղա :
 Ղաղարտեան մահտեօի Խաշիկ աղա :
 Ղաղարտեան Բրնտտտուր աղա :
 Ղաղեղ տաշի մահտեօի Բերթե աղա :
 Ճէնտեօն Դաղարտ աղա :
 Ճէնտեօն մահտեօի Գառարինէլ աղա ոսկերիչ :
 Ճիվէլէկեան Կորտաղեւ աղա :
 Ճիվէլէկեան Ղաղարտ աղա :
 Ճիվէլէկեան Յովնանէն աղա :
 Մաղլմեան Լփրեմ աղա :
 Մաղմեան մահտեօի Մարգիւս Խոյժա :
 Մահտեօի Պետրոս աղա վանդի երեցիտիս . Աղթամարայ :
 Մանիկեան մահտեօի Մանուկ աղա . (2 օրի .) :
 Մանուկեան Յուկորիկ աղա :
 Մանուկեան Պօղոս աղա :
 Մանուկեան Յովնանէն աղա :
 Մանուկեան Սենեքերիմ աղա :
 Մաքուտեան Միմնիկ աղա . (2 օրի .) :
 Միթարեան Միտքանուծիւն :
 Միսեան Ճիվան աղա :
 Միտեքեան Խաչատուր աղա :
 Միտքեան Վարդէն աղա :
 Միքայելեան Սամուէլ աղա :
 Մովսէսեան Տօթօր :
 Մուղայաճի Յակոբ էֆենտի . (2 օրի .) :
 Մուսիկեան Յակոբ աղա :
 Մուրատեան Կէորդ աղա :
 Մուրատեան մահտեօի Մաղար աղա :
 Միթիճեան մահտեօի Կարապետ աղա :
 Յակոբեան Պօղոս աղա տատեքար :
 Յովնանէն աղա :
 Յովնանէսեան Հայրապետ աղա :
 Յովնանէսեան Յակոբ Լ Բարսեղ աղայ :
 Յովնէփեան Կարապետ աղա :
 Ներսէսեան Գրիգոր աղա :
 Նիկողոսեան Պետրոս աղա :
 Նորատունկեան մահտեօի Գրիգոր աղա . (2 օրի .) :
 Նորատունկեան Յակոբիկ աղա . (2 օրի .) :
 Նորատունկեան Միմնիկ աղա . (2 օրի .) :
 Էահաւտեան ընդիւրեւծիւն Սեբաստիայ :
 Էամբեան մահտեօի Կարապետ աղա :
 Էամանճեան Աւետի աղա :
 Էիսեան Յովնանէն աղա Ղարապաղցի :
 Ուրուհեան Մարտիրոս աղա Ժամագործ :
 Չայեան Մկրտիչ աղա Բինիկանցի :
 Չայաքեան Կարապետ աղա :
 Չէլիկեան Գրիգոր Լ Յովնանէն աղայ :
 Չրաճեան Սարգիս աղա :
 Չօղաքեան Մանուկ աղա :
 Չօղմեան Ղաղարտ աղա :
 Պալեան Կարապետ Ամիրայ . (3 օրի .) :
 Պալեան Սարգիս Պէյ :

Պալքեօսեան Աւարէլ աղա :
 Պաշտպանեան մահտեօի Սերորէ աղա :
 Պարտիլլանեան Աւետի աղա :
 Պէլլեքեան Եղիա աղա :
 Պէլլեքեան Խոսրով Պէյ :
 Պէլլեքեան Սահակ աղա :
 Պերդեքեան Մարգիւս աղա :
 Պէշիքեան Միքայել աղա :
 Պօղոսեան մահտեօի Գէորդ աղա :
 Պօշտեօնեան Մարգիւս աղա :
 Ռաբէն աղա դերձակ :
 Սափրիչեան Լորմիկեան :
 Սաղաեան Աւետի աղա :
 Սահակեան մահտեօի Յարութիւն աղա :
 Սարգիս (մահտեօի) աղա ոսկերիչ :
 Սարգսֆեան Կարապետ աղա :
 Սերափէ (մահտեօի) աղա :
 Սերափէեան Երսնեակ փորձուհի :
 Սերափէեան Յարութիւն աղա :
 Սերափեան Տօթօր էֆենտի :
 Սերափիւն էֆենտի :
 Սէրէպուտէ մահտեօի Սահակ աղա :
 Սիմոնեան Յակոբ աղա :
 Սիւրատեան Յարութիւն աղա :
 Սուրբանեան Դիկորոս աղա :
 Սուրբնեան Յովնանէն էֆենտի :
 Ստանդօրեան Կարապետ Լ Բարսեղ աղայ :
 Ստեփանեան մահտեօի Մկրտիչ աղա :
 Վարդանեան Արբանճամ աղա :
 Վարդապետեան Դրիգոր աղա :
 Տապիւնեան Արբանճամ աղա :
 Տատեան Յ . Աւարէլ Միտի էֆենտի :
 Տատեան Պ . Աւարէլ էֆենտի :
 Տատեան Պ . Մկրտիչ Պէյ :
 Տատեան Յովնանէն Պէյ :
 Տատեան Դեմետրի էֆենտի :
 Տատեան Պ . Մաղդալենէ :
 Տատեան Պ . Դուսնէ :
 Տատեան Պ . Սիմոն Պէյ :
 Տէր Յովնանէսեան Ղաղարտ աղա :
 Տէր Վրթանէսեան մահտեօի Գրիգոր աղա :
 Տողումանեան մահտեօի Մկրտիչ աղա :
 Տօնիլեան Գաղատացի Յակոբ աղա :
 Բէիլիկեան Մկրտիչ Պէյ . (3 օրի .) :
 Բէսիմի տաշի մահտեօի Մկրտիչ աղա :
 Փանտեան Գէորդ աղա :
 Փափաղեան Գէորդ Ամիրայ . (2 օրի .) :
 Փէշաղմալճեան մահտեօի Միքայել աղա :
 Փէշաղմալճեան մահտեօի Սահակ աղա :
 Քարաքաշեան Միքայել աղա սրմաքէչ :
 Քարափեան Աւարէլ աղա :
 Քէմահմեան Որդիկ էֆենտի :
 Քէրէստէճեան Էմիր աղա :
 Քէշիկեան Յովնանէն աղա :
 Քէտաղճեան Մարտիրոս աղա Սաղմիք :
 Քընաճեան Յարութիւն աղա :
 Քընճեան Գէորդ աղա :

Օհան աղա :

Ֆենեաճեան Յովակիմ աղա :

Փերուհ Բարունակ Պէյ :

Փրէնկեան Յակոբ Էֆենտի :

ՄԱԼԶԱՐԱ

Պիծակեան մահտեսի Յովաննէս աղա :

ՄԱՐԶՈՒԱՆ

Գեբ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս :

ՅՈՊՊԷ

Արժ. Երեմիա վարդապետ տեսուչ :

Ս. Մարութեան Սիմէօն աղա :

ՊԵՐՈՒԹ

Արժ. Կիրակոս վարդապետ տեսուչ :

Իսկէնտէր աղա Իսկէնտէրեան :

Միհրան աղա Թողլաճեան Պօլեղի :

ՏՐԱՊԷՉՈՆ

Արժ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս (2 օրի .) :

Մեղաւորեան Մարգիս աղա :

ՓԱՐԻԶ

Թիւրապեան Պետրոս աղա :

Մամճեան մահտեսի Փարիս տիկին :

1873

1874

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...
26. ...
27. ...
28. ...
29. ...
30. ...
31. ...
32. ...
33. ...
34. ...
35. ...
36. ...
37. ...
38. ...
39. ...
40. ...
41. ...
42. ...
43. ...
44. ...
45. ...
46. ...
47. ...
48. ...
49. ...
50. ...
51. ...
52. ...
53. ...
54. ...
55. ...
56. ...
57. ...
58. ...
59. ...
60. ...
61. ...
62. ...
63. ...
64. ...
65. ...
66. ...
67. ...
68. ...
69. ...
70. ...
71. ...
72. ...
73. ...
74. ...
75. ...
76. ...
77. ...
78. ...
79. ...
80. ...
81. ...
82. ...
83. ...
84. ...
85. ...
86. ...
87. ...
88. ...
89. ...
90. ...
91. ...
92. ...
93. ...
94. ...
95. ...
96. ...
97. ...
98. ...
99. ...
100. ...

ՅԱՆԿ

ՅՈՒՆԻՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆՔ . — Մարդկային հոգւոյն գոյութիւնն ու ան- մահութիւնը . — Սաղուկեցիք	81
ՊԱՏՄԱԿԱՆ . — Հնդկաստանի ճերմակ փիղը . — Փղապաշ- տութեան ծագումը : — Ճերմակ փիղ փնտռող հնա- րագէտ հայը : — Կոտամայի ակուան	86
ՅԱՌԱՋԱՅԻՄՈՒԹԻՒՆ	89
ԱԶԳԱՅԻՆ . — Նոր ընտրութիւնք : — Պաշտօնախօսու- թիւնք : — Ս. Աթուոյս հնութեանց հաւաքա- ծայրը . Աղաբէկեանի սարդեւած զրահը : — Լա- դաբոյ տղգայնոց համար նոր խորհուրդ : — Գե- րապատիւ Պալեան Կարապետ Ամիրայի կտակը	91
ՈՒՄՈՒՄՆԱԿԱՆՔ . — Հարցմունք թուաբանականք	94
ԺԱՄԱՆԱԿԱՐԱԿԱՆՔ . — Յոսպէի դրան նորոգութիւնք : — Յովսէփ վարդապետ Գաթրըճեան : — Հարուած մարախոյ : — Սուրբ Յարութեան տաճարի դմբե- թին խնդիրը	94
Սիօնի գերեզմանատանց յատակագիծը	96

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամսէ ամիս կը հրատարակուի մէկ 16 էրեսէ բաղկացեալ ութածաղ
թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է մէկ ու կէս արծաթ Մէճլտիէ, կանխիկ վճարելի :
- Գ. Ճանադարհին ծախքն առնողին վերայ է :
- Դ. Զատ տետրակ առնել ուզողը, պէտք է ամէն մէկ տետրին 3 դահեկան
վճարէ :